

PAMin lausunto HE laeiksi työsopimuslain, kunnallisesta viranhaltijasta annetun lain ja valtion virkamieslain muuttamisesta

TEM/2090/03.01.01/2017

(Vastattu sähköisesti lausuntopalvelut.fi kautta)

PAMin lausuma työsopimuslakiin esitettävistä muutoksista

Työsopimuslakiin esitetään muutoksia, jotka koskevat osa-aikaisen työntekijän oikeutta lisätyötunteihin, sekä työnantajan velvollisuutta irtisanotun työntekijän takaisinottamiseen. Tarkoitus on, että oppisopimusopiskelija voitaisiin jatkossa palkata em. oikeudet ohittaen. Esityksen taustalla on koulutusreformi ja siihen liittyvä tavoite oppisopimuskoulutuksen esteiden poistamiseen. Korkein oikeus katsoi kesällä PAMin ajamassa jutussa, että työnantaja loukkaa osa-aikaisten työntekijöiden oikeutta lisätöihin palkatessaan työsuhteeseen oppisopimusopiskelijan (KKO 2017:4).

Onko esitys mielestänne hyväksyttävissä?

X Ei

Yleiset kommentit esityksestä

Palvelualojen ammattiliitto PAM pitää oppisopimuskoulutuksen lisäämistä sinänsä tärkeänä tavoitteena työntekijöiden työmarkkina-aseman parantamisen kannalta. Toisaalta työnantajan velvoitteella tarjota lisätyötä osa-aikaiselle työntekijälle on suuri merkitys etenkin heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien työntekijöiden mahdollisuudelle työllistyä pysyvästi ja kokoaikaisesti.

On oletettavaa, esityksellä parannettaisiin joidenkin yksilöiden oikeuksia heikentämällä toisten samankaltaisessa tilanteessa olevien asemaa. Siksi PAM ei pidä esitystä millään muotoa tarkoituksenmukaisena eikä oikeasuhteisena keinona edistää oppisopimussuhteen käyttöä. Myös esityksen vaikutusarvio tukee PAMin näkemyksen mukaan tätä näkökulmaa.

Lainsäätäjän tavoite oppisopimuksen esteiden poistamiseksi ei myöskään edellytä takaisinottovelvoitteesta luopumista, eikä tätä ole edellytetty alkuperäisessä toimeksiannossa.

Osa-aikaisen työntekijän oikeus lisätyöhön

Työsopimuslain 1 luvun 2 §:n 3 momentin mukaan vakituinen työsuhde on pääsääntö. Vaikka vastaavaa ei ole työajan pituudesta suoraan laissa säädetty, kokoaikainen työ on lainsäätäjän mukaan ensisijainen. Tämä ilmenee työsopimuslain 2 luvun 5 §:stä, jonka mukaan lisätyötä on tarjottava ensisijaisesti sitä haluavalle osa-aikaiselle, jos se on mahdollista. Lisätyötä koskevasta säännöksestä ilmenee myös sopimussuhteeseen kuuluva lojaliteettivelvollisuus.

Nyt kuitenkin sekä kokoaikaisen työn ensisijaisuutta, että lojaliteettivelvollisuutta esitetään romutettavaksi ilman, että esityksessä on pystytty mitenkään perustelemaan tai esittämään

laskelmia muutoksen väitetyistä myönteisistä vaikutuksista. Esityksen kielteisiä vaikutuksia on sen sijaan käsitelty varsin kattavasti ja uskottavasti.

Hallituksen esitys lisäisi toteutuessaan silpputyön määrää, koska työnantajan ei enää tarvitsisi tarjota osa-aikaiselle lisätyötä. Vastentahtoinen osa-aikatyö merkitsee usein toimeentulo-ongelmia ja köyhyyttä, mikä esityksessäkin tunnustetaan. Kokoaikaisen työn on oltava lähtökohta ja tämän tavoitteen tukemisen tulee toteutua työlainsäädännössä.

Osa-aikatyöntekijöiden oikeus lisätöihin on tärkeä elementti palkkatyököyhyyden ehkäisemiseksi. Hallituksen esityksestä ei ole luettavissa, että esitettyjen lakimuutosten oletettavasti vaikuttavan oppisopimusoppilaiden määrän kasvamiseen. Vastentahtoinen osa-aikatyö on palvelualoilla iso ongelma, jonka ratkaisemiseksi työlainsäädäntöä pitäisi kehittää siihen suuntaan, että osa-aikaisten oikeutta lisätöihin parannettaisiin nykyisestä. Osa-aikaisten oikeuksien heikentäminen työsopimuslailla on omiaan lisäämään osa-aikatyön määrää ja antaa väärän viestin lainsäätäjän tavoitteesta.

Oppisopimuksella tehtävä työ palvelualoilla

Oppisopimuksella tehtävä työ ei palvelualojen työpaikoilla useinkaan poikkea muusta työsuhteisesta työstä. Oppisopimuksella tehtävästä työstä maksetaan palvelualoilla pääsääntöisesti työehtosopimuksen mukaista palkkaa, ja oppisopimussuhteeseen sovelletaan työehtosopimusmääräyksiä. Palvelualoilla oppisopimuksen toteutumisen esteenä ei ole ollut lisätyön tarjoamiseen tai takaisinottoon liittyvä sääntely. Oppisopimusten vähäisyys tietyillä aloilla ei ole johtunut työnantajan lisätyön tarjoamisvelvollisuudesta tai takaisinottamisvelvollisuudesta, vaan oppilaitospohjaisen ja oppimissopimuskoulutuksen erilaisista rahoitusmalleista. Vuoden 2018 alussa voimaan tuleva ammatillisen koulutuksen reformi tuo molemmat koulutusmuodot saman rahoituksen piiriin ja tämä helpottaa ja todennäköisesti lisää oppisopimukseen siirtymistä myös koulutusopimuksesta.

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2017:4, johon esityksessäkin viitataan, koski yksittäistä tapaus. Pam katsoo, että ongelman laajuutta on liioiteltu ja nyt ehdotettavat keinot ovat täysin ylimitoitettuja ongelman ratkaisemiseksi.

Naisten ja miesten välinen tasa-arvo

Hallituksen esityksessä todetaan esitetyn muutoksen potentiaalisesti lisäävän naisten ja miesten välistä epätasa-arvoa työmarkkinoilla. Sukupuolten välinen tasa-arvo on merkittävä tavoite työmarkkinoilla, ja PAM pitää erikoisena lainsäätäjän välinpitämätöntä suhtautumista tasa-arvonäkökohtaan. Hallituksen esityksellä olisi toteutuessaan kielteisiä tasa-arvoaikutuksia, koska osa-aikatyötä tekee enemmän naisia kuin miehiä. Muutoinkin esityksen myönteiset vaikutukset arvioidaan rajallisiksi. Herää kysymys, miksi tällaista muutosta esitetään, jos hallitus itsekin on sitä mieltä, että esityksellä ei ole myönteisiä vaikutuksia.

Työnantajan takaisinottovelvollisuus

Työsopimussuhteessa sovellettava lojaliteettivelvollisuus ilmenee työsopimuslain takaisinottoäännöksestä. Työtä on tarjottava sille, jonka kanssa on tai on ollut sopimussuhde. Nyt Lakimuutos mahdollistaisi työsuhdeturvan kiertämisen työnantajan niin halutessa; työnantaja voisi irtisanomalla työntekijät tuotannollisin tai taloudellisin perustein korvata heidät oppisopimusopiskelijoilla. On huomattava, että erityisesti palvelualoilla oppisopimusoppilaalla on verraten helppo korvata olemassa oleva työvoima. Työsuhdeturvan heikentäminen ei ole perusteltua, eikä hallituksen esityksestä ole löydettävissä riittäviä perusteluja tämän perustavanlaatuisen oikeuden ohittamiseksi.

Hallituksen esityksen vaikutukset

Esityksen vaikutusarvioinnissa on tuotu kattavasti esille se, ettei esitys välttämättä parantaisi työllisyyttä lainkaan. Sen sijaan sillä olisi monia eri negatiivisia vaikutuksia, kuten esimerkiksi alityöllisyyden ja palkkaköyhyyden lisääntyminen sekä sukupuolten välisen kuilun laajeneminen. Vaikutusarvioiden perusteella näyttääkin siltä, että esityksen negatiiviset vaikutukset ylittäisivät siitä mahdollisesti koituvat hyödyt sekä yksilöiden, yritysten että yhteiskunnan kannalta.

Vaikutusarvioinnin mukaan kaupan alalla työskentelee suhteellisesti ja absoluuttisin luvuin (6 930) mitattuna toiseksi eniten oppisopimuskoulutettavia. Samalla alalla on selkeästi eniten vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekeviä työntekijöitä (33 000). Tämä näyttäisi viittaavan siihen, ettei lisätyön tarjoamisvelvollisuus ole myöskään nykyisessä muodossaan estänyt oppisopimussuhteiden solmimista. Esitykselle ei siten myöskään tästä näkökulmasta ole PAMin mielestä perusteita.

Vaikutusarvioinnissa olisi syytä tuoda esille, mikä vaikutus oppisopimuskoulutuksella on ollut koulutettavien työllistymiseen nimenomaan vakituisen kokoaikaiseen työsuhteeseen. Kun koulutus tapahtuu pääasiassa työpaikalla, voi osaamisesta muodosta sillä tavoin yritysspesifiä, ettei se edistä työntekijän työmarkkina-asemaa suhteessa koko potentiaaliin työmarkkinaan. Ainoaksi todelliseksi vaihtoehdoksi voi siten jäädä työllistyminen osa-aikaiseksi työntekijäksi samaan yritykseen, jossa työntekijä suoritti oppisopimustutkintonsa. Edellä kuvattujen lukujen valossa varsinaisen työsuhteen osa-aikaisuus olisi etenkin palvelualoilla todennäköisin tilanne oppisopimuskoulutetun kannalta.

Toteuttamisvaihtoehdot

PAM katsoo, ettei osa-aikaisten työntekijöiden ja oppisopimuskoulutettavien oikeuksia tulisi esitetyllä tavalla asettaa vastakkain, sillä oppisopimuksen tavoite on ennen kaikkea koulutuksellinen.

Vaihtoehtoisena toteuttamistapana PAM esittää kuitenkin seuraavaa: Oppisopimuskoulutusta voitaisiin tarvittaessa hyödyntää yritysten palveluksessa jo olevien vajaatyöllisten ja vastentahtoisesti osa-aikatyötä tekevien työntekijöiden työmarkkina-aseman parantamiseksi ja osaamisen kehittämiseksi. Työnantaja voisi kouluttaa osa-aikaisia työntekijöitään

oppisopimuksella. Tällöin työnantaja voisi kohdentaa tarjottavissa olevat lisätunnit palveluksessaan olevalle oppisopimusopiskelijalle loukkaamatta TSL 2 luvun 2 §:n tarkoittamaa tasapuolisen kohtelun velvoitetta. Lisätunnit kohdentuisivat koulutuksellisin perustein ensisijaisesti nimenomaan oppisopimusoppilaalle ja vasta toissijaisesti muille osa-aikaisille.

Karoliina Huovila
sopimusasiantuntija/lakimies
karoliina.huovila@pam.fi
040 521 9083